

nem porcina manducare; cum ad id cogeretur in contemptum legis¹. Hinc si in contemptum vel in læsionem potestatis Ecclesiasticæ tu compellaris communicare cum vitandis, laborare die Festo, celebrare in loco profano, te sistere coram iudice laico, vel tali libro tibi graviter vetito studere et similia, etiam cum tuo gravi damno renuere debes.

Ratio patet, ait Billuart; quia contemptus Ecclesiæ vel religionis redundat in ipsum Deum, et ideo tunc lex humana convenit cum lege divina naturali. Hac etiam ratione in nostra sententia nefas est celebrare sine ulla veste sacra ob quodcumque grave damnum vitandum; nam licet præcepta ecclesiastica de se non obligent cum gravi incommodo, aliter est in præsentī casu; tum quia id vix potest accidere sine contemptu, tum quia præsentī tempore id non potest fieri sine scandalo aut saltem sine magna irreverentia; quapropter hic subintrat præceptum naturale hæc mala vitandi².

220. Q. 4. *Quale peccatum est legis contemptus?*

NOTA. Duplex est legis contemptus. Unus *materialis*, *formalis* alter. Primus in eo est, qui legem violat, ut suis indulgeat cupiditatibus, vel quia animum non intendit ad legem; alter est in eo qui legem violat quia lex est, vel ideo quia aspernatur ipsam auctoritatem, a qua procedit lex. Hisce positis:

R. Contemptus materialis (seu late sumptus³) est mortalis vel venialis pro modo materiæ; cum aliud nequeat adsignari,

obligare dici potest; sed potius vi legis naturalis quacum tunc conjungitur. Siquidem est de ratione legis naturalis, ut pars se objiciat pro bono totius, et minus cedat majori.

¹ II *Machab.* vi. Quod si tunc non excusaris a peccato, ideo neque a censura si in contraventores lata sit. Si secus, actum est de legibus Ecclesiæ, semel ac potentes sæculi illis adversantur; cum ad eas violandas omni molestiarum genere inducere soleant. Est ergo fortiter etiam cum proprii officii detrimento obsistendum, quando e violatione scandalum oritur, vel aperta potestatis religiosæ læsio.

² V. Liguori, *Op. Mor.*, l. IV, n. 277. — Ferraris, *Bibl. Canon.*, etc., vº Altare, n. 84.

³ Qui in omnibus violationibus reperitur: nam qui violat legem, aliquomodo facit contra legis auctorem. De quo etiam intelligendi sunt plerumque disserere concionatores.

unde specialem malitiam sortiatur. Quod quidem valet, ait Angelicus, *etiamsi ex eadem causa vel alia simili peccatum iteretur*¹. Rationem addit: *Quia diurnitas non est circumstantia trahens actum in aliam speciem; similiter nec frequentia vel assiduitas, nisi forte per accidens ex aliquo supervenienti*². Frequentia tamen peccandi dispositive inducit ad contemptum secundum illud: *Impius cum in profundum venerit peccatorum, contemnit*³.

Contemptus vero formalis est semper per se mortalis; quia contemnitur directe ipsa præcipientis auctoritas, et proinde ipse Deus, a quo auctoritas dimanat juxta illud Christi ad superiores: *Qui vos spernit, me spernit*⁴. Excipe: 1. si contemnatur res ipsa præcepta quatenus parvi fiat; 2. si contemptus superioris non sit quatenus est superior, sed quatenus singularis persona contemptibilis, quia v. g. imprudens, vilis, idiota, rudis, indocta (modo tamen tale iudicium non sit graviter temerarium): tunc contemptus non caderet in legem vel superiorem, nisi indirecte; 3. si actus, quo præceptum contemnitur non contingat perfecte ad rationem actus moralis; quia non est satis deliberatus, sed subitus. Hinc aiunt Lessius, Sanchez, etc., raro adesse peccatum mortale ratione contemptus.

221. Q. 5. *Quænam excusant a transgressione legis?*

R. Excusant a transgressione legis, *ipsa manente lege*: 1. ignorantia invincibilis; voluntas enim non fertur in inco-gnitum; 2. timor gravis: lex enim humana ex se cum gravi incommodo non obligat, secluso damno societatis aut religionis; 3. vera impotentia sive physica sive moralis. *Physica*: nam impossibilium nulla est obligatio: *moralis*, quia legislator humanus nullimode censetur urgere obligationem cum tanto incommodo.

Diximus *ipsa manente lege*; etenim tanto magis excusabimur, sublata lege; cum tunc omne fundamentum obligationis tollatur⁵.

¹ 2, 2, q. 186, a. 9. — ² 1, 2, q. 88, a. 5. — ³ Prov. xviii.

⁴ Luc. x. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. I, n. 152.

⁵ V. Liguori, *Homo Apost.*, tr. II, nn. 43 et seq.

Art. I. — De vi et obligatione legis pœnalis et mixtæ.

222. Q. 1. *An sint admittendæ leges pœnales ad solam pœnam obligantes?*

R. Nequit dari lex pure pœnalis hoc sensu, ut nullo modo obliget in conscientia; quia præceptum superioris, si nullimode obligaret, non esset verum præceptum. Potest tamen dari lex pure ac mere pœnalis, quæ nempe obliget in conscientia non quidem ad aliquid faciendum vel omittendum, sed tantum ad pœnam acceptandam et solvendam, si lex violata fuit, et pœna applicata. En quo sensu dicimus dari leges pure pœnales. Sane tota obligatio legis pendet a voluntate legislatoris: hinc si ipse legislator intendit obligare tantum ad pœnam, dantur profecto leges hujusmodi. Quare merito docet Angelicus, *quod non omnia quæ continentur in lege, traduntur per modum præcepti, sed quædam proponuntur per modum ordinationis cujusdam vel statuti obligantis ad certam pœnam*¹. Tales habentur communiter leges prohibentes sub pœna cæsiones lignorum, herbarum quæ sunt communis; item leges vetantes piscationem, venationem, etc.². Imo censet Suarez, si per verba legis pœnalis non satis declaratur præceptum, præsumendum esse pro lege pure pœnali, nisi pœna illa intrinsece supponat culpam theologicam, uti est v. g. excommunicationis pœna.

Tribus maxime modis cognoscere possumus legislatoris voluntatem esse tantummodo ad pœnam: 1. si id ipse per se legislator expresserit, uti communiter agere solent superiores regulares in suis Constitutionibus; 2. si lex ita feratur, ut non videatur aliquod voluisse præceptum imponere, ut si dicat: *Qui hoc fecerit, solvat talem pœnam*; 3. si talem eam existimaverit communis sapientum interpretatio, a quibus in moralibus res est metienda. Si secus, lex erit mixta³.

¹ 2, 2, q. 186, a. 9.

² V. Liguori, *Op. Mor.*, l. I, n. 144. Unde magna ex parte videtur lis de nomine negare hujus legis existentiam: certe possibilitas haud potest negari.

³ V. *Civiltà cattolica*, vol. V, art. 10. La mitezza dei moderni tempi.

223. Q. 2. *An leges mixtæ obligent etiam sub culpa?*

R. Sunt qui tenent cum Gomez, Imola et Mencada leges mixtas non obligare sub culpa, sed tantummodo ad pœnam; tum quia has leges sic interpretatur consuetudo; tum quia per solam pœnam jam satis coercentur homines. Sed alii probabilius et verius cum Bonacina, Diana, Sanchez, Suarez, Valentia, etc., docent has leges obligare et sub pœna et sub culpa; alioquin nulla esset differentia inter leges pœnales mixtas et pure pœnales, quæ obligant ad solam pœnam. Adde: leges hujusmodi sunt præceptivæ simul atque pœnales; ergo prout pœnales ad pœnam, prout præceptivæ obligant ad culpam. Neque pœna ex se præceptum tollit, sed illud magis confirmat.

Pœna autem quæ lege continetur: — 1. alia est *activa*, quæ nequit executione donari sine aliqua delinquentis actione: uti esset v. g. pecuniæ solutio. Alia *privativa*, quæ consistit in mera privatione alicujus rei: uti esset v. g. suspensio, quæ Sacerdotem privat facultate munia Sacra obtinendi; — 2. alia est *latæ sententiæ*, et est quæ *ipso facto*, uti Scholæ loquuntur, id est sola criminis patratione incurritur per legis verba. Alia *ferendæ sententiæ*, nempe quam lex non infligit, sed infligendam decernit per judicis sententiam; — 3. alia est *condemnatoria*, per quam reus certa pœna a superiore mulctatur. Alia *declaratoria*, criminis videlicet; per eam enim judex declarat aliquem in illud incidisse crimen, propter quod pœna a lege jam statuta ipso facto incurritur; — 4. tandem alia est *conditionalis*, si privat aliquo jure sub data conditione; alia *inhabilitans*, si inhabilem reddit ad aliquid obtinendum.

224. Q. 3. *Lex pœnalis obligatne ad subeundam pœnam ante sententiam?*

R. Si agatur de pœna ferendæ sententiæ, lex non obligat ad pœnam subeundam ante illam sententiam; quia tunc lex pœnam ipsa per se non infligit, sed tantum decernit eam per judicem infligendam. Verum si agatur de pœna latæ sententiæ, distinguendum: vel pœna est conditionalis, aut inhabilitans, aut privativa; vel est activa.

Si pœna est conditionalis aut inhabilitans aut privativa, erit

subeunda ante sententiam. — 1. Si est *conditionalis*; cum enim lex non tribuat jus nisi sub tali conditione, ea deficiente, et omne jus deficere debet. Hinc Clericus, qui beneficium curatum obtinuit, si non ordinetur Sacerdos intra annum, eo ipso illo privatur; quia sub ea tantum conditione fuit ipsi collatum¹. — 2. Si est *inhabilitans*: cum nemo possit acquirere id, ad quod nullum habet jus; ut ergo eo expolietur, nulla requiritur sententia. Unde electio hæretici ad beneficium est nulla; quia hæreticus jure est inhabilis. — 3. Idem ordinariè currit, si pœna sit *privativa* simpliciter, ut patet ex consuetudine ubique recepta de censuris ac pœnis similibus. Hinc absque alia sententia conjuges incestuosi privantur jure petendi²: ac merito; cum enim incestus fere semper occultus sit, pœna redderetur inutilis, si ille esset probandus, ac sententia requireretur. Diximus *ordinariè*: nam excipiunt, si reus nequeat pœnam exequi sine infamia; cum hoc esset nimis durum: tunc utique requirunt judicis declarationem.

Si vero pœna est activa et gravis: ut si quis se debeat positive privare jure jam acquisito, puta beneficio, tunc invaluit usus, ut non incuratur ante declarationem juridicam, si non pœnæ, saltem criminis, licet dicatur: *Nulla declaratione secuta*. Confirmatur ipso canonico jure, ubi hæretici, etsi priventur ipso facto bonis suis, tamen ex eodem jure non tenentur se iis expoliare ante sententiam³. Sane nimis ardua et inexorabilis lex esset, si homo deberet gravem pœnam active exequi in semetipsum: quæ ratio ipsi Concinae *valde congrua* visa est.

At post sententiam tenetur reus in conscientia pœnam exequi, si ea nihil contineat inhumani aut inhonesti, nec sit directa sui occisio; nam justo præcepto obediendum est: sic qui pœna capitis damnatus est, tenetur manus et collum præbere carnifici, scalam conscendere et similia præstare. Sed non tenetur ipse in se mortem inferre, v. g. venenum sumendo, pugionem sibi in ventrem conjiciendo; quia hoc esset prorsus ab hominum moribus alienum, et naturæ

¹ C. *Commissa*, § 7, de elect. in 6. — ² Ex c. *Si quis* de eo qui cognov.

³ Ex c. *Cum secundum* de hæc. in 6. — Liguori, *Op. Mor.*, l. I, n. 147.

nimum repugnans. Imo neque id posset agere, cum sit se directe interimere.

225. *Quid (dices) de pœna conventionali apposta in contractibus?*
— Alii affirmant pœnam conventionalem esse solvendam ante sententiam; quia quisque tenetur stare pactis ante sententiam quamcumque. Sed negant alii: quia nemo censetur sibi imponere pœnam, nisi secundum dispositionem juris circa leges pœnarum; hæc porro ordinariè non contrahuntur, nisi post sententiam¹.

226. Q. 4. *An ignorantia excuset a pœna lege statuta?*

R. Si ignorantia talis sit, ut excuset ab omni culpa aut saltem a gravi, excusat etiam ab omni pœna aut saltem a pœna gravi; quia nemo debet puniri, nisi in eo quod peccaverit.

Si vero ignorantia non sit talis, ut excuset ab omni culpa, aut saltem a gravi, tunc neque excusat a pœna proportionata, licet pœna hæc invincibiliter ignoretur; quia omnis legis transgressio juste punitur pœna aliqua sive a lege sive a judice definita. Sic qui culpabiliter legem violat, et violationi adnexa sit pecuniæ solutio, in pœnam illam incurrit, etsi eam invincibiliter ignoraverit. Excipe tamen: — 1. si pœna sit improporcionata, si nempe gravissima meritum criminis excedens; — 2. si pœna sit censura aliqua ecclesiastica, quam qui eam invincibiliter ignorat, minime incurrit²; — 3. si superior ad contrahendam pœnam requirat dolum, contumaciam, ausum, aut temeritatem. Eo enim in casu non excusat quidem ignorantia affectata, sed excusat ignorantia crassa et supina; cum prima tantummodo ignorantia scientiæ æquiparetur, non vero ignorantia alia³.

Art. II. — De vi et obligatione legis irritantis.

227. Q. 1. *Quid est irritatio legis et quotuplex?*

R. Lex irritans ea est quæ statuit aliquem actum a principio invalidum esse; seu *irritatio est abolitio actus, qui alio-*

¹ V. *de Contractibus* ubi de eorum solutione.

² Ex c. II, de Const. in 6.

³ V. Liguori, *Op. Mor.*, l. I, n. 169; et l. VII, nn. 47 et 48.

quin esset validus. Irritatio duplex est : pœnalis et legalis. *Pœnalis* est, qua actus aliquis irritatur in pœnam peccati : sic v. g. irritatur consecutio fructuum Beneficii ab eo facta, qui Horas omittit; porro ignorantia invincibilis effectum hujus irritationis impedit, quia tunc lex solam malitiam punire intendit, et proinde cessante causa, effectus etiam cessare debet; unde in dicto casu si omissio Horarum sit inculpabilis, omittens facit fructus suos. *Legalis* est, qua actus aliquis irritatur ob bonum commune : sic v. g. irritatur matrimonium inter consanguineos et affines ob decentiam, et matrimonium clandestinum irritatur ob periculum fraudis. Et in hoc casu ignorantia invincibilis non impedit effectum irritationis, quia non tollit gravia incommoda, quæ alioquin sequerentur, si lex in omni casu non irritaret; hinc qui matrimonium clandestine contrahit, etsi bona fide, invalide semper contrahit. Imo lex irritans quando agitur de bono publico, irritat etiam non obstante incommodo valde gravi : unde v. g. non valeret matrimonium cum consanguinea etiam metu mortis initum sine dispensatione superioris.

Omnis legislator leges irritantes condere potest, quia hoc ad bonum commune requiritur ad plures fraudes et pericula a societate propulsanda. Lex autem irritans differt a *prohibente tantum*, quia hæc reddit actum quem prohibet illicitum, sed non invalidum. Dignoscitur vero legem aliquam esse irritantem tum ex usu et consuetudine recepta, tum ex legislatoris verbis, ut si v. g. dicat *irritum declaro, nullius valoris esse decerno*, etc.

228. Q. 2. *An lex inhabilitans sortiatur effectum ante sententiam?*

R. Certum est, *vel ipsam legem humanam inhabilitantem, saltem in foro externo*, effectum suum sortiri ante sententiam, (nisi aliter ferat peculiaris consuetudo vel ita statutum sit, ut irritatio non obtineat nisi post judicis sententiam); secus lex frustra esset data, et actus positus non esset irritus, sed tantummodo irritandus.

Diximus 1. : *Vel ipsam legem humanam*; id enim multo magis currit de lege naturali, si actum prohibeat ob vitium inhærens ipsius actus substantiæ; quia natura rei destructa,

destruitur necessario et res ipsa. Hinc collatio Beneficii ob pecuniam non solum illicita, sed suapte natura est invalida; cum vendatur res ex se invendibilis.

2. *Legem inhabilitantem*; si enim lex prohibeat tantum, actus esset quidem irritandus, non vero ex se irritus, nisi alio modo intentio legislatoris manifestetur. Hinc de legibus Ecclesiasticis legitur : *Multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem*¹ : sic lex vetans matrimonium tempore Adventus, est prohibens tantum, ita ut faciat illicitum matrimonium, non vero invalidum. Quod etiam valet de legibus civilibus.

3. *Saltem in foro externo illico effectum sortiri*; utrum enim lex irritans obtineat quoque in conscientia ante judicis sententiam, adeo ut teneamur etiam sub culpa abstinere a ponendo tali actu, affirma si lex sit irritans simul et prohibens uti sunt ordinarie omnes Ecclesiæ leges, cum respiciant bona animarum, et maxime leges statuentes impedimenta dirimentia matrimonii. Secus vero videtur dicendum pro praxi, si lex sit irritans tantum : quia tunc finis legis sola actus irritatione sufficienter obtinetur, ut contingit in pluribus contractibus civilibus, qui ab ipsa civili lege declarantur nulli pleno jure, si initi sine certis normis, ac solemnitatibus. Saltem res dubiæ est : et in dubio potior est conditio ejus qui rem de qua quæritur, actu possidet².

CAPUT SEXTUM

DE CONDITIONIBUS AD LEGIS VIM

229. Q. *Quænam conditiones ad legis vim et obligationem?*

R. Conditiones ad legis vim necessariae aliæ dicuntur extrinsecæ, nempe ex parte causæ, quæ legem fert. Et sunt :

¹ Cap. *Ad Apost.* 16 de regularib.

² Hac de re plura *de Contractibus*, ac *de Testamentis*, ubi de solemnitatibus.

— 1. ut a voluntate superioris lex feratur, juxta tamen ordinationem rationis. Hinc Angelicus habet: *Voluntas de his, quæ imperantur, ad hoc quod legis rationem habeat, oportet quod sit aliqua ratione regulata: et hoc modo intelligitur, quod voluntas Principis habet vigorem legis*¹; — 2. ut ad aliquem feratur juxta illud: *Scimus... quoniam quæcumque lex loquitur, iis, qui in lege sunt, loquitur*²; — 3. ut pro bono communitatis feratur: cum ideo hæc legum potestas data sit.

230. Conditiones aliæ sunt intrinsecæ, quæ respiciunt ipsum actum imperatum: nempe, — 1. ut lex sit justa: hinc Augustinus ait: *Quod fit injuste, nec jure fieri potest*³ (attamen nonnumquam etiam lex injusta, si non includat culpam, est observanda, ad vitandum nempe scandalum aut perturbationem); — 2. ut sit possibilis: impossibile enim non potest cadere sub libertatem, ideo neque sub legem; — 3. ut sit proportionata viribus multitudinis: alioquin non esset in bonum, sed in gravamen subditorum; — 4. ut sit clara et manifestata: clara, ne captionem contineat; manifestata, nam quamdiu latet, non potest impleri.

Hic erit de præcipuis conditionibus.

Art. I. — De materiæ capacitate, superioris intentione et legis justitia.

231. Q. 1. *An vis obligationis debeat rei præceptæ accommodari?*

R. Cum humani legislatoris potestas in ædificationem ipsi sit tributa, utique imposita obligatio aptari debet capacitati materiæ adeo ut obliget superior sub gravi in materia gravi, sub levi in levi materia, nisi aliter suadeant rerum adjuncta. Quare in re, quæ undequaque levis est, nequit superior obligare sub gravi; ne dicatur obligare contra rectam rationem, atque contra bonum commune. Attamen probabilius potest obligare sub levi in materia gravi; tum quia id aliquando ex-

¹ 1, 2, q. 90, a. 1. — ² Rom. III.

³ *De Civ. Dei*, l. XIX, c. XXI. — *V. Liguori, Op. Mor.*, l. I, nn. 92 et 99.

pedit ad melius bonum, tum quia materia gravis etiam minoris obligationis capax est, ut docent Antoine, Collet, Suarez et alii.

232. *Quandonam (quæres) censetur superior obligare sub gravi?* Is colligitur ex multiplici capite:

1. *Ex gravitate finis*, qui intenditur; etsi res præcepta sit in se levis. Sic abstinentia a pomo in Paradiso terrestri erat quidem in se res admodum levis, sed ex circumstantia finis, ad quem conferebat, erat res gravissimi momenti; per eam enim homo suam a Deo dependentiam profitebatur. Item ratione scandali nonnulli Episcopi sub gravi prohibere Clericis vel solum ingressum in popinas. Et jus civile sub capitis pœna prohibet quandoque militibus levia furta, ratione nempe gravium damnorum, quæ aliunde sequerentur¹; — 2. *ex gravitate materiæ*, si nempe sit gravis vel ratione quantitatis, ut esset unus aureus in furto: vel ratione qualitatis, ut esset hostia consecrata. Vel ratione alterius circumstantiæ gravis: et sane legislator merito censetur obligationem pro rei capacitate atque circumstantiarum imposuisse, si aliter mentem suam non aperuerit; — 3. *ex gravitate verborum*, quibus legislator usus est: ut si præcipiat aut vetet *sub indignatione Dei, sub minatione divini judicii, in virtute sanctæ obedientiæ, ex tota potestate*, etc.; — 4. *ex gravitate pœnæ* transgressoribus legis mixtæ impositæ; cum pœna culpæ proportionetur. Esset, v. g., pœna exilii perpetui, excommunicationis, intellige si sit latæ sententiæ; nam aliter dicendum probabilius, si sit tantum ferendæ in materia non gravi, cum ex una parte non sit tam magna illa pœna, quæ illico non incurritur; ex alia vero materia, quæ levis supponitur, id per se non ferat; — 5. *ex communi prudentum judicio* ac probata consuetudine, quæ quidem est *optima legum interpretis*².

233. Q. 2. *An lex debeat esse justa, ut habeat vim obligandi?*

R. Affirmative: lex debet esse justa ad hoc, ut obliget;

¹ *V. Benedictus XIV, de Syn. Diœc.*, l. X, c. III. — Et *Codex pœn. milit. Sabaud.* public. anno 1859, 10 novemb.; art. 255 et seqq.; et art. 199 et seqq.

² *V. Liguori, Op. Mor.*, l. I, n. 146; et l. VII, n. 315.

lex enim humana nequit obligare, quin sit conformis legi aeternae Dei, a qua quidem omnis lex suam derivationem ac vim habet. At quomodo ei conformabitur lex, quae injustitiam praeseferat? Justa autem esse debet tum justitia legali in eo posita, ut publicam promoveat utilitatem; tum justitia commutativa in eo sita, ut legislator suae jurisdictionis limites non excedat; tum justitia distributiva, quae in eo collocatur, quod onera et praemia subditis distribuantur, proportione servata. *Secus leges, ex Angelico, magis sunt violentiae quam leges; quia, sicut Augustinus dicit: Lex esse non videtur, quae justa non fuerit*¹. Sed advertite:

1. Non omnem proportionis excessum sufficere ad legis nullitatem; sed talem requiri, quae cedat in detrimentum commune, et in grave ac injustum onus plurium. Nam si lex sit de se justa, et tamen quidam subditi plus aequo graventur, lex adhuc erit valida et obligabit alios. Illi vero qui injuste gravantur, non obligabuntur quoad excessum, nisi per accidens, ratione scilicet scandali vel perturbationis, ad quae vitanda quisque debet propriis etiam juribus cedere.

2. Non licere contra Principes injusta praecipientes insurgere; nam praeter hallucinationem quae timetur, hoc semel admissio principio, quot et quantae orirentur perturbationes et mala? Quapropter omnia patienter toleranda sunt exemplo primorum Christianorum, potius quam contra Principes hujusmodi ad rebellionem insurgere: ac imitandus est Christus, qui *tradebat judicanti se injuste*² (X).

234. Q. 5. *An lex, quae fundamentum habet in aliqua praesumptione, obliget in conscientia?*

NOTA. Praesumptio definiri potest: *Judicium probabile, quo ex aliquibus indiciis seu circumstantiis judicatur aliquod esse verum, vel aliquod factum intervenisse*. Duplex distinguitur: alia *facti* seu *praesuppositionis*; alia *juris* seu *periculi*. — Prima est qua legislator praesumit aliquod factum intervenisse, super quo proinde disponit. Secunda est qua legislator ex communiter contingentibus prudenter judicat generaliter adesse periculum mali, v. g., doli et fraudis; ideo

¹ 1, 2, q. 96, a. 4.

² I Petri II. — V. Liguori. *Homo Apost.*, tract. VIII, n. 15.

non attendit factum, sed habet pro ratione periculum generale alicujus mali. Quo posito:

R. Si praesumptio, in qua lex fundatur, est *facti*, et factum non subsistat, lex illa non obligat; nam tota ratio obligationis in solo facto fundatur; cum igitur hoc minime subsistat, superior obligare non intendit. Tunc autem valet axioma: *Praesumptio cedit veritati*. Unde, v. g., mulier, quae certo scit se invalide contraxisse cum viro, non tenetur parere iudici etiam sub poenis praecipiente, ut debitum reddat; quia jussio praesumit factum, nempe validum matrimonium: quod tamen non adest. Sic si in iudicio falso probatum fuerit, tuum animal intulisse damnum, non teneris solvere poenam: et lata sententia ut solvas, licet externe (ut vitetur scandalum, ac iudiciorum perturbatio) teneris solvere; tamen potes tibi occulte compensare.

Si vero praesumptio, in qua fundatur lex, est *juris*, lex obligat in conscientia, tametsi malum quod timetur, in aliquo casu peculiari non eveniat; alioquin fraus legi quam facile fieri posset! unusquisque enim illico diceret respectu sui nullum adesse periculum, et sic inutilis lex evaderet. Adde, periculum generale semper adesse; lex autem hoc spectat. Quare matrimonia absque praesentia Parochi et testium celebrata sunt invalida, etiamsi constaret nullas fuisse fraudes, nullumque doli periculum. Sic si tuum animal certe fuerit causa damni, sed falsa est praesumptio, quod id acciderit tua culpa, teneris solvere poenam post sententiam; quia hujus legis finis non solum est punire, sed etiam reddere homines diligentiores ad vitanda damna aliorum¹.

Hoc firmatum habemus lege civili, saltem quoad forum externum, circa initas conventiones².

Art II. — De legis promulgatione.

235. Q. 1. *Quid de legis promulgatione?*

R. Promulgatio legis sic recte definiri solet, ut sit *publica*

¹ V. Liguori, *Op. Mor.*, l. II, n. 100; *Homo Ap.*, tract. II, n. 26. — Ferraris, *Bibliotheca*, etc., vº Praesumptio.

² Art. 1465. — C. G. 1249. — C. S. 1305. — C. P. 2515. — C. M. 2591.

legis denuntiatio facta auctoritate Superioris in loco publico sive voce præconis sive quamvis alia publica solemnitate. Hinc promulgatio differt a divulgatione, quæ est illius veluti applicatio ad aures facta per privatos fide dignos iis, qui promulgationem ignorant.

Divulgatio non est necessaria ad legis valorem; nam si aliter esset, vix ulla haberetur lex humana obligandi vi prædita; cum ferme semper sint aliqui, ad quos legis notitia minime pervenit, nisi post tempus longissimum ab ejus promulgatione.

Promulgatio tamen est absolute necessaria ad communitatem obligandam; nam cum lex sit regula publica, cui debet communitas suis in actibus se conformare, minime poterit habere vim obligandi, nisi ei innotescat: Lex, inquit Angelicus, imponitur aliis per modum regulæ et mensuræ; regula autem et mensura imponitur per hoc, quod applicatur his, quæ regulantur et mesurantur. Unde ad hoc ut lex virtutem obligandi obtineat, quod est proprium legis, oportet quod applicetur hominibus, qui secundum eam regulari debent. Talis autem applicatio fit per hoc, quod in eorum notitiam deducitur ex ipsa promulgatione: unde promulgatio ipsa necessaria est ad hoc, quod lex habeat suam virtutem¹. Quare si quis, v. g., sciret legem utique jam esse conditam et mox promulgandam, non teneretur eam implere, nisi postquam revera ipsa promulgata esset: Leges instituuntur, cum promulgantur, clamat Gratianus².

236. Q. 2. Quinam esse debet modus et tempus promulgationis legis?

R. Jure naturæ nullus est modus promulgationis hujusmodi; sed sufficit, quod lex ita publice proponatur, ut facile possit ad subditorum notitiam pervenire, quocumque modo fiat; nam id unum requiritur, ut lex subditis proponatur. Hinc satis erit, si lex publice denuntietur in Diario officiali, cum ubique evulgetur; vel in civitate in qua residet Princeps, nam ita facile ad subditorum notitiam potest pervenire ob frequentem illorum ad Sedem Principis concursus.

¹ 1, 2, q. 90, a. 4. — V. Ferraris, *Bibl. can.*, v^o Lex, a. 2.

² In dist. 4, c. In istis.

Quoad tempus vero pertinet, si legislator illud determinavit, patet, quod lex non obligat, nisi tempus illud effluxerit: cum enim lex pendeat a voluntate legislatoris, ipsius est modum et tempus obligationis definire. Si autem tempus legislator non determinavit, tale requiritur quod sufficiat, ut legis notitia ad omnes moraliter perveniat; quod communi prudentum judicio probabilius censetur bimestre, nisi agatur de regionibus adeo remotis, ut intra illud nequeat legis notitia ad illas pervenire, ut sunt transmarinæ in Asia, in Africa et America regiones. Ceterum loquendo speciatim dicimus, quod jure canonico ordinarie leges Pontificiæ obligant a bimestre promulgationis¹; leges vero Episcoporum receptum est, ut obligent statim a promulgatione². Tandem quod pertinet ad leges civiles videatur quod in unoquoque regno statutum est, sive quoad modum sive quoad tempus³.

237. Q. 5. An leges Pontificiæ singulis in Provinciis sint promulgandæ?

R. Affirmant plures auctores graves cum Becano, Collet et Cabassutio; nimis enim durum esset obligare totius christiani orbis fideles ad leges Romæ tantum promulgatas. Excipiunt tamen Bullas jam insertas in Bullario, quia hæc jam sunt corpus legum; item Constitutiones in materia fidei et morum, quæ statim obligant ac innotescunt, cum repugnet contrarium asserere. — Verum valde communis et probabilior sententia cum Benedicto XIV docet satis esse, quod leges Pontificiæ Romæ locis et modis ibi destinatis promulgentur, ut vim habeant obligandi singulos, ad quos leges illæ spectant⁴. Ratio est ipsa auctoritas Pontificum, qui sic obligare possunt et volunt: *Possunt*, quia modus promulgationis juxta omnes pendet ab arbitrio legislatoris: *volunt*, ne dicantur quod frustra apponant suis in Constitutionibus clausulam, qua declarant se intendere eas *sic publicatas ab omnibus ad quos*

¹ Leg. *Leges* c. de leg. — V. Liguori, *H. Ap.*, tract. II, n. 8; *Op. Mor.*, l. I, n. 96. — ² Benedictus XIV, *De Syn.*, l. XIII, c. iv.

³ Apud Sard. videatur nova lex 25 jun. 1854. — C. A. civ. § 3. — C. G. 1. — C. S. 1. — C. P. 1. — C. M. 1.

⁴ *De Syn.*, l. XIII, c. 4. Fusius eam sententiam tuetur Sanctus noster in *Op. Mor.*, l. I, n. 96; et in *Hom. Apost.*, tract. II, nn. 6 et seqq.

spectant, perinde habendas esse ac sic unicuique illorum personaliter intimatæ fuissent vel exhibitæ. Adde: ex jure canonico, ut quis ad legis pontificiæ observantiam teneatur, satis esse quod noverit *eam solemniter editam aut publice promulgatam*¹: quæ quidem promulgationis notitia Romæ peractæ de facili haberi potest ob eo recurrentium copiam.

Hinc pro praxi concludimus: Bullæ Pontificiæ aliaque Decreta per promulgationem solitis modis Romæ factam, illico obtinent vim obligandi (nisi aliud in illis exprimitur); et ideo fideles ad illa tenentur statim ac factæ Romæ promulgationis notitiam certam habuerint² (Y).

238. Q. 4. *An ad legis obligationem requiratur acceptatio populi?*

R. Semel facta promulgatione, ad hoc ut lex obliget, non requiritur populi acceptatio, sed statim tenentur subditi in conscientia legem justam acceptare sive civilem sive ecclesiasticam. Patet: — 1. ex Scripturis, dicente Apostolo: *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit*³: atqui non acceptare legem justam Superioris est *resistere potestati*; — 2. ex damnatione facta ab Alexandro VII illius n. 28 propositionis: *Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a principe promulgatam*; — 3. ex ratione: si hæc populi acceptatio requireretur, quælibet legislatorum auctoritas omnino desineret; ipsi enim plus non possent evincere, quam vellent subditi: quod esset non regere, sed regi. Unde per acceptationem leges non confirmantur de jure, sed de facto tantummodo; habent enim a legislatore, non vero a populo vim suam.

Hoc autem quoad leges Pontificias est omnino indubitatum, ut contraria quorundam opinio non possit componi cum fide, uti ait cum Suarez Benedictus XIV⁴; nam R. Pontifex non a

¹ Cap. 1. *Ad hæc de post præl.* Accedit responsum S. Pœnitentiariæ ad Archiepiscopum Neapolitanum datum 8 nov. 1821.

² Si diaria referant novam Bullam, sicut fit a multo tempore, et nulla oriatur de authenticitate dubitatio aut reclamatio; vel quidam de Clero adeundo Episcopum vel Nuntium didicerint eos recepisse exemplaria legis, pontificiæ authentica, et sic spargatur notitia, erit testimonium sufficiens. *Bouix.*

³ Rom. xiii. — ⁴ *De Syn. Diœc.*, l. XIII, c. iv.

populo, sed a Christo immediate accepit potestatem legislativam pro toto christiano orbe per ea verba: *Pasce agnos meos... pasce oves meas*¹. Quod valet etiam de legibus Episcoporum, qui ab eodem Domino (vel immediate vel mediate) per R. Pontificem potestatem habent ex illis verbis: *Posuit Episcopus regere Ecclesiam Dei*². — Idem dicendum de lege civili; nam obligatio legis non oritur ex acceptance populi, sed ex potestate, quam Princeps habet a Deo independenter a populo, uti legitur in Scripturis³.

239. Q. 5. *An lex naturalis egeat promulgatione, quomodo fiat et quando?*

R. ad 1.: Non est dubium, quin etiam lex naturalis indigeat promulgatione, ut habeat vim obligandi. Hoc enim est proprium naturæ cujusque legis, ut non valeat obligare, nisi innotescat: innotescere autem non potest, nisi per promulgationem.

R. ad 2.: De modo, quo legis naturalis promulgatio contingit, audiatur S. Thomas: *Dicendum quod promulgatio legis naturæ est ex hoc ipso, quod Deus eam mentibus hominum inseruit naturaliter cognoscendam*⁴. Videlicet non contingit quidem per modum humanum, id est signis externis, v. g. edictis, vel proclamatione vocali; bene vero per lumen naturæ, quod Deus mentibus nostris propria quasi manu inseruit, et quo pedetentim legem ipsam cognoscimus.

R. ad 3.: Quoad tempus promulgationis dicimus cum Theologis celebrioribus: promulgatio hæc vel consideratur in habitu, vel in actu (aliqui dicunt in actu primo, vel secundo). Promulgatur in habitu, cum primum Deus eandem inserit mentibus nostris naturaliter suo tempore pedetentim cognoscendam. Promulgatur in actu, quando unusquisque nostrum cognitionem illam acquirit, quæ eidem dictat

¹ Joann. xxi. — ² Act. xx.

³ *Prov. viii.* Limitant sententiam: — 1. si lex per decennium non fuerit acceptata, ratione contrariæ consuetudinis; — 2. si sanior et major pars legem non observet; et ex circumstantiis merito præsumatur, principem non instando pro observantia nec transgressores puniendo, nolle obligare quemlibet; tunc etsi desuetudo non adhuc sit præscripta, et primi legem non acceptando peccaverint, alii postea ob dictam præsumptionem liberi sunt; — 3. si lex sit contraria consuetudini vigenti, valde difficilis, et tales insuper sint circumstantiæ, ut si a principe præcognitæ essent, sine dubio legem non tulisset. Hæc pro foro conscientiæ: in foro externo nullus auditur, sed transgressores omnes puniuntur. — V. Liguori, *Homo Ap.*, tract. II, n. 11 et seqq.; *Op. Mor.*, l. I, n. 159.

⁴ 1, 2, q. 90, a. 4.

quid juxta rationem naturalem agendum, quid fugiendum. Ad rem Joannes Malderus theologus Lovaniensis valde celebris et Episcopus præclarissimus: *Habitu promulgatur* (lex naturalis) *ab initio natiuitatis, actu autem initio rationis: ut si quis v. g. in tenebris litteras Principis aliquod iubentis accipiat, quibus tunc demum teneatur parere, quando eas legere poterit*¹.

An (quæres) ad legis naturalis obligationem sufficiat ejus promulgatio habitualis? R. Ad inducendam legis naturalis obligationem minime sufficere ejus promulgationem habitualement, sed requiri actualement: per hanc enim solummodo venit homo in cognitionem præcepti; quia, docente S. Thoma, *ad hoc quod lex virtutem obligandi obtineat, oportet quod applicetur: talis autem applicatio fit per hoc, quod in notitiam eorum (hominum) deducitur ex ipsa promulgatione.* Atqui nemo in hanc notitiam deduci potest per promulgationem habitualement; ergo prorsus requiritur actualis.

CAPUT SEPTIMUM

DE LEGIS OBSERVANTIA ET EXECUTIONE

240. Q. 1. *An præcepto faciat satis qui illud implet in statu mortalis peccati existens?*

R. Si agatur de illo legis implemento, quod statum gratiæ necessario supponit, uti est præceptum Paschalis communionis, utique status gratiæ requiritur; alioquin ipsum præceptum non impleretur, cum positum sit in illo actu virtutis. Secus si pure et simpliciter actus præcipiatur: tunc non requiritur status gratiæ; nam ponendo opus, jam totum ponitur quod a legislatore præcipitur, sive illud ponatur in statu gratiæ sive non. Hinc a Pio V damnata fuit hæc Baii propositio: *Non est vera legis obedientia, quæ fit sine charitate.* Unde qui in peccato recitat Horas, jejuna, Sacrum audit, satisfacit præcepto².

¹ Breviter sic idem expressit doctissimus Sylvius: *Actualiter tunc* (lex naturalis) *unicuique promulgatur, quando cognitionem a Deo accipit instantem quid juxta rectam rationem sit amplectendum, quid vero fugiendum.* — V. Liguori, *Apologia.*, ecc, t. II, p. 86.

² V. Liguori, *Homo Ap.*, tract. II, n. 28.

Sed (dices) illud est in præcepto, quod maxime legislator intendit; atqui legislator sua lege principaliter intendit homines virtuosos facere. Ergo de necessitate præceptum in statu gratiæ impleri debet ac sine bono, ut juxta mentem legislatoris sit capax virtutis ac meriti.

Respondeo cum Billuart: intentio legislatoris est de duobus, de uno quidem quod non intendit præcipere, sed ad quod intendit per præceptum legis inducere; et hoc est virtus, quæ est finis legis. Aliud est, de quo intendit præceptum ferre: et hoc est quod tanquam medium inducit vel disponit ad virtutem. — Secundæ porro intentioni oportet satisfieri, ut lex impleatur, non primæ; *Non enim*, ait Angelicus, *idem est finis præcepti, et id de quo præceptum datur: sicuti neque in aliis rebus idem est finis, et quod est ad finem*⁴. Atque ex hoc natum est illud ab omnibus receptum axioma: *Finis præcepti, non cadit sub præcepto.* Hinc qui modo pure naturali rem alienam domino restituit, vel pauperulo eleemosynam elargitur cum vana gloria, is satisfacit præceptis de restitutione, vel de eleemosyna facienda: licet aliunde peccet contra virtutem, cui finis ille opponitur.

241. Q. 2. *An ad legem implendam requiratur intentio satisfaciendi?*

R. Negative: ad legem implendam non requiritur intentio satisfaciendi ipsi legi; nam præcepta non obligant ad obedientiam formalem, hoc est ut res fiat quia præcipitur; sed dumtaxat ad materialem, hoc est ut fiat quod præcipitur. Sic qui devote die festo Missæ interest ignorans esse diem festum, satisfacit præcepto, nec tenetur ad aliam Missam: omne enim jam egit quod lex constituit.

Imo adhuc adimpletur lex (uti sapienter docent Antoine, Croix, Lessius, Tournely et Suarez cum aliis communissime) si ille, qui præstat opus a lege præceptum, non solum careat intentione satisfaciendi, sed habeat intentionem etiam expresse contrariam non satisfaciendi. Esset si quis die festo Missam audiat summo mane expresse intendens illam audire ex mera devotione, et ideo expresse volens præcepti satisfactionem transferre ad Missam celebrandam circa meridiem, quam tamen audire postea negligit. Ratio est, quia lex non obligat, nisi ad substantiam operis injuncti: hoc ergo seme

⁴ 1, 2, q. 100, a. 9, ad 2.